

Een ongekennde elite van ex-slaven

Ellen Neslo deed jarenlang onderzoek naar een elite van ex-slaven en hun nakomelingen: een onderbelichte groep in de Surinaamse historiografie. Neslo is juriste en ging op zoek naar haar eigen voorouders, zo begint het vaak: met genealogisch onderzoek. Dat grijpt je bij de strot en laat niet meer los. Je wil steeds meer weten van die geschiedenis, zodra je eenmaal de archieven in bent gedoken. Zo verging het ook Ellen Neslo. Zij zag een patroon: niet alleen haar eigen familie had zich weten op te werken, er waren er meer. Paulina van der Meer was een vrije negerin en woonde in 1830 met twee kinderen in het rijke deel van Paramaribo. Deze zonen woonden met slavinnen in concubinaat en ze kochten hun vrouwen en hun kinderen vrij. Moeder Paulina stond borg voor deze manumissies met F 20.000,-. Hoe dan?? In 1830?? Neslo besloot haar *af* verder na te trekken.

Velen onder de Surinaamse bevolking weten niet of weinig van het bestaan van een gekleurde elite, die in het tweede deel van de achttiende eeuw ontstond. Er waren veel meer blanke mannen dan blanke vrouwen, de verhouding was op een gegeven moment één op tien. De negen andere mannen gingen relaties aan met zwarte en gekleurde vrouwen. Vaak groeiden deze relaties uit tot sterke familieverbanden en leefden man en vrouw langdurig samen. Allereerst heeft Neslo gekeken naar de mogelijkheden die er bestonden om je als vrije op te werken in de maatschappij. Zo waren er een aantal verschuivingen in de plantagesector, tussen 1760 -80. Het was het hoogtepunt van de suiker- en koffie-exporten, maar de beurskrach in 1773 in Amsterdam zorgde voor een kink in de kabel en vele planters kampten met torenhoge schulden. De mid-dengroep van gekleurden kreeg daardoor meer kans. Veel van de gekleurde vrouwen werden gemanumitteerd en kregen de vrijbrief. Hun kinderen werden dan vrij geboren. Een aantal van hen bouwde een goed bestaan op en dat heeft Neslo onderzocht. Slaven konden door middel van verhuur of verkoop van producten of het verlenen van diensten zelf wat geld sparen. Daarnaast was er sprake van urbanisatie en trokken velen naar Paramaribo zodra de gelegenheid zich voordeed. Ook genoten vrije niet-blanken op een gegeven moment onderwijs. In 1760 richtte men een school op voor vrije kleurlingen en zwarten en in 1817 werden er enkele Algemene Schoolwetten ingevoerd. Daarnaast vond er ook kerstening plaats, vaak gekoppeld aan manumissie. In 1770 werd er een Korps Vrije Neger opgericht en in 1772 dat van de Zwarte Jagers (Redi Musu), wat ook bepaalde mogelijkheden bood aan de mannen zoals het verkrijgen van een erf op bijvoorbeeld Frimangron.

Neslo heeft de manumissieregels en de praktijk ervan uitvoerig beschreven. Voor de periode 1800 tot 1863 heeft ze aan de hand van criteria een aantal namen geselecteerd uit 10 elitesegmenten. Dit was een economische groep, de vrouwen, in Afrika geboren gemanumitteerden, ambtelijke en vrije beroepen, intellectuelen, bestuurders, kunstenaars en leden van kerkgenootschappen. De auteur heeft een aantal belangrijke bronnen bekeken om de selectie te kunnen plegen. Uit

Ellen Neslo voor het schilderij 'Manumission Pauline' van de Surinaamse kunstenaar Ken Doorson (foto: Annemarie de Wildt)

de lijst met slaveneigenaars zijn er gekleurden gehaald, de almanakken dienden als bron voor gekleurde mensen met belangrijke maatschappelijke functies. Zeker moest zijn dat het een niet-blanke vrije persoon betrof. Er moesten diverse gegevens over die persoon beschikbaar zijn. Het gaat om volwassen personen die in Paramaribo woonachtig waren. Veel gegevens kwamen uit de wijkregisters van de hoofdstad die van 1828-1847 zijn bijgehouden. Er zijn 32 gekleurde vrouwen opgenomen die samenwoonden met een blanke man. Meestal klommen deze vrouwen op de maatschappelijke ladder, omdat ze gelieerd waren aan de positie van hun man. Daar zijn echter ook uitzonderingen op: denk bijvoorbeeld aan Elisabeth Samson, die vrij geboren was en haar eigen zaken regelde, zoals Cynthia McLeod heeft onderzocht. Overigens is er nog maar weinig onderzoek naar vrouwen in Suriname gedaan. Tot nu toe is enkel de monografie over Elisabeth Samson verschenen (1994) en een studie over Susanna du Plessis van ondergetekende (2003). De groep gekleurde vrijen bestond in 1863 uit een ruime meerderheid (tegen 2000 blanken) en maakte 65 % uit van de bevolking van Paramaribo.

Neslo heeft een keuze gemaakt met als basis de bovenstaande criteria. Zo bleef er een groep van 162 mensen over naar wie er uitgebreider is gekeken: het elite-bestand. Hieronder waren 54 vrouwen. Deze selectie is heel divers, maar al deze mensen hadden een gemene deler: de mogelijkheden om zich in de maatschappij op te werken. Zij hadden plantages in bezit of administreerden deze. Ze waren eigenaars van huizen en erven, maar ook van slaven. Vaak verkreeg men bezit uit erfenissen of legaten. Bepaalde beroepen leverden ook een mooi salaris op. Zo kregen bijvoorbeeld vroedvrouwen (vaak een gekleurde vrouw) een toelage van de overheid. Bekende namen komen we nog steeds tegen in de geschiedenisboeken, of er zijn

straten naar hen vernoemd. (Deze studie levert overigens weer een grote hoeveelheid namen op voor potentiële straatvernoeming). Leuk zijn in dat kader de handtekeningen van de ex-slaven op de omslag van dit boek. We komen Vlier, Palthe Wesenhagen en Focke tegen als gepromoveerden in de Rechtswetenschappen, maar ook de artsen Coupijn en Gravenbergh. H.D. Benjamins is overbekend (vanwege het onderwijs), en ook professor Flu mag niet ontbreken. Als uitvoerende kunstenaars noemt Neslo schilder en dichter Arons en componist Helstone. De bekendste kunstenaar uit de negentiende eeuw is wel Gerrit Schouten, schilder en maker van vele diorama's. Dit zijn kijkkastjes waarin Surinaamse scènes zijn afgebeeld (en waarvan het Surinaams Museum er drie in zijn collectie heeft, tentoongesteld in Fort Zeelandia). Zijn vader was de gerenommeerde dichter Hendrik Schouten en zijn moeder de gekleurde Suzanna Johanna Hanssen. Een van de weinige stellen die inderdaad ook getrouwd waren, in 1772. Ook heeft Gerrit de welbekende plaat van Codjo, Mentor en Present getekend. Neslo heeft een deel van haar studie gewijd aan het onderzoek naar hoe deze elite leefde en zich bewoog in de maatschappij. Uit overzichten blijkt waar zij woonden. Zo is er een kaartje van Paramaribo met hun bezit in diverse belangrijke straten toegevoegd. De huizen en de inboedels zijn beschreven, andere bezittingen zoals kleding en sieraden staan vermeld. En dat werpt toch wel een heel ander licht op de situatie in de hoofdstad dan die tot nu toe werd verondersteld. Sporen van de identiteit van deze elite zijn in de bronnen terug te vinden, waarvan onder meer taalgebruik, naamgeving en *odo*, maar ook religie en overlijdensrituelen exponenten zijn, die heden ten dage nog als culturele uitingen herkenbaar zijn. Muziek, zang en dans en het gebruik van *oso dresi* zijn daarvan bekende voorbeelden.

De onderzoekster concludeert dat de positie van de

vrije niet-blanke elite beter was dan tot nu toe werd aangenomen en dat de sociaal-economische positie die zij innamen belangrijker was dan hun kleur. Toch betekent dat niet dat kleur niet vaak bepalend was, vooral voor politieke functies. Vrouwen stonden vaak onafhankelijk in het leven en bestuurden hun eigen huishouding. Kettingmanumissie, waarbij mensen hun familieleden vrijkochten, kwam vaak voor. Toch is het zo dat ook de gekleurde vrijen ondanks hun eigen - vaak problematische - verleden, slaven hielden. Ze waren zich bewust van de verschrikkingen van de slavernij, maar de procedures veranderden niet. De bewoordingen in de aanvragen blijft hetzelfde; het was een deel van de samenleving en een maatschappelijk gegeven dat we niet uit kunnen wissen, hoe vreemd het voor ons ook lijkt nu we er op terugkijken. Onderzoek naar Suriname betrof aanvankelijk vooral de plantages (Oostindie, 1989 en Van Stipriaan, 1993), naast het grote overzichtswerk van Van Lier (1977). Planters en slaven kwamen aan bod, en later ook de marrons die van de plantages waren weggelopen en het bos in waren getrokken (bijvoorbeeld diverse publicaties van Hoogbergen en Dragtenstein). Het is zo dat er nog heel veel open plekken zijn in de geschiedenis, waar wel aanzetten toe gedaan zijn, maar die verder nog niet zijn uitgewerkt. Dit is zeker belangrijk om zaken binnen de slavernijgeschiedenis te kunnen nuanceren. Nu worden er nog steeds met grote stelligheid beweringen gedaan over de slavernij die niet op onderzoek berusten en achteraf niet waar blijken te zijn.

Neslo heeft met deze promotiestudie naar de elite van ex-slaven een belangrijke leemte opgevuld en bijgedragen aan die nuancing. Dr. Ellen Neslo is geboren in Paramaribo (1959) en deed rechten in Utrecht waar ze tevens werkzaam is, nu als hoofd van de universitaire dienst voor begeleiding van internationale medewerkers. Haar boek is een belangrijke aanwinst binnen de historiografie van Suriname en zal hier en daar commentaar oprakelen omdat zij heilige huisjes omver durft te halen. Deze publicatie, die gevuld is met bronnen en een scala aan relevante afbeeldingen, is niet af te doen als een zijspoor. Daarvoor zijn de gegevens die in dit proefschrift naar boven zijn gehaald door Neslo wat kwaliteit en kwantiteit betreft te overtuigend!

Op de site van Apintie is een reportage te zien die door Sam Jones werd gemaakt in verband met een lezing van Neslo en het tonen van het portret van de gemanumitteerde Jacoba Pauline Huizen, geschilderd door onze kunstenaar Ken Doorson.

(<http://www.apintie.sr/v16776>)

[Hilde Neus]

Neslo, Ellen: Een ongekennde elite. De opkomst van een gekleurde elite in koloniaal Suriname 1800-1863. HaEs producties, 2016. ISBN 978-94-92513-03-8

Aanhalen van de Nederlandse koloniale banden: *Mijn broer de neger*

Marion Aker heeft naast de roman *Mijn broer de neger*, die in dit artikel wordt besproken, een verhalenbundel, genaamd *De sigarettenman en andere Caribische verhalen*, uitgegeven. In 2014 kwam haar boek *Mijn broer de neger* uit. Met dit boek wil Aker de levendige band bewijzen die Nederland heeft met Curaçao. Het is de tegenhanger van *Mijn zuster de negerin*, de novelle van Cola Debrot die in 1935 is geschreven, stelt de schrijver. Over dit laatstgenoemde boek leest u verderop in dit artikel wat opmerkingen. Waarom benadert Aker de binding tussen Nederland en Curaçao in *Mijn broer de neger*? De schrijver vindt dat Nederland te weinig aandacht heeft voor zijn koloniale geschiedenis. Volgens Aker worden Antillianen, Surinamers en Indonesiërs in Nederland gezien als buitenlanders, terwijl dat niet zo is. Nederland heeft dus een verantwoordelijkheid voor mensen die uit de voormalige koloniën komen, beweert Aker. Zij haalt haar inspiratie voor het schrijven uit de liefde die zij heeft voor het eiland Curaçao. Schrijven is voor haar een medium om haar gevoelens en gedachten te uiten. (Bron: <https://www.youtube.com/watch?v=Z4BXgvdmKyc>). In een interview met Marija Kocetanovic van *Womanlink* stelt Aker dat zij zelf ook die culturele verschillen tussen Nederland en de Antillen heeft ervaren. Zij heeft als dertiger drie jaar op de Antillen gewoond. Daar was zij docente Nederlands en journalist. Het was voor haar niet gemakkelijk om daar vriendschappen op te bouwen en ook bij terugkomst in Nederland had zij moeite om zich weer in Nederland thuis te voelen. De culturele verschillen en het gevoel van ontheemding hebben haar geïnspireerd om *Mijn broer de neger* te schrijven. In deze roman beschrijft zij het leven van een Curaçaose man, die naar Nederland emigreert om er een betere toekomst op te bouwen. Het boek beschrijft de naakte werkelijkheid van het wonen in een vreemd land, de confrontatie met de grote culturele verschillen, de tegenstellingen en de queeste (zoektocht) van de hoofdpersoon naar zijn roots. In het fragment (zie elders op deze pagina) kun je zien op welke fantastische manier de schrijver de twee personages met elkaar in contact brengt en hoe deze figuren achter hun verwantschap komen.

In de roman valt een blanke vrouw voor een zwarte man in Nederland. Iris van Galen probeert met Oscar

Juliana een gezin te stichten. Maar Oscar voelt er niet veel voor. De geheime relatie tussen Iris en Oscar gaat stuk. Hierna besluit Iris naar Curaçao op vakantie te gaan. Daar komt zij achter dezelfde ontkenning als die in 1935 plaatsvindt met de verschijning van *Mijn zuster de negerin*: verliefde stellen blijken elkaars bloedverwanten te zijn.

Als de schrijver stelt dat *Mijn broer de neger* nieuw licht schijnt op Debrot's *Mijn zuster de negerin* (p. 5) dan is een korte uiteenzetting van het laatstgenoemde boek gewenst. Deze klassieker uit de Antilliaanse literatuur gaat over een jongeman die terugkeert naar het tropische eiland waar hij is geboren. De Europese vrouwen is hij beu en hij neemt zich voor om op het eiland een zwart minnares te vinden. 'Bij een negerin wil ik leven. Ik zal haar noemen: mijn zuster de negerin', besluit Frits als hij aankomt op het eiland. In Europa miste hij bij de blanken 'broederlijke en zusterlijke sympathie' en vond slechts 'visachtige kilheid' (p. 5). Bij de zwarte vrouwen van het eiland zal hij 'zwartheid en afhankelijkheid' (p. 12) vinden. Frits ontmoet zijn zwarte jeugdvriendinnetje op de plantage waar hij is opgegroeid, maar wanneer hij op het punt staat om met haar de liefde te bedrijven, grijpt de grootvader van het meisje in door op de deur te bonzen en de waarheid van haar afkomst uit te schreeuwen: het meisje is zijn (half)zus.

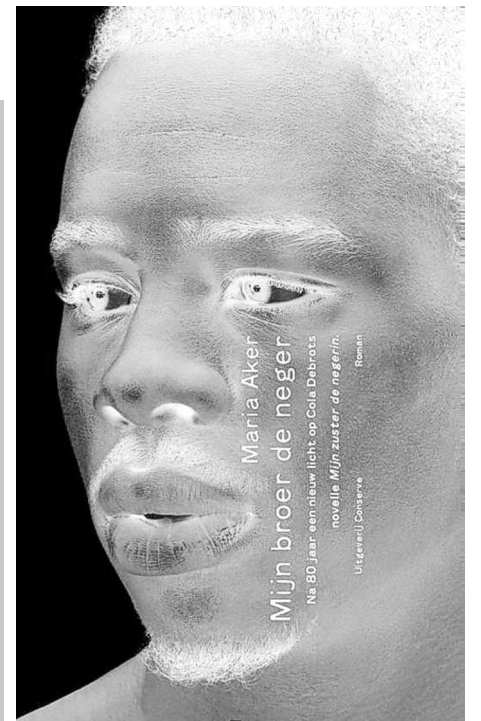
In deze novelle worden twee maatschappelijke motieven aan de kaak gesteld: de interetnische verhouding, dus de vermenging der rassen (ook in *Mijn broer de neger*), en de incestueuze verhouding, dus de verbreking van het intra-familiale taboe. Hiermee laat Debrot zien dat hij heeft geprobeerd een cultuurdokument te schrijven; hij heeft geprobeerd een weergave te geven van twee motieven uit de Antilliaanse samenleving. Die rassenvermenging is een van de belangrijkste kenmerken van de Antilliaan, stelt Debrot: 'Wij kennen een fysieke, wij kennen ook een mentale creolisering. Wie niet van buiten vernegert, vernegert wel van binnen. Wij kunnen eveneens het omgekeerde stellen, wie niet van buiten verbleekt, verbleekt wel van binnen. Kortom, de Antillianen creoliseren allen zonder uitzondering, zij zijn allen "café au lait, van buiten of van binnen". (Debrot, C., 1977: 'Verworvenheden en leemten van de Antilliaanse literatuur'. (In: ed. J. de Palm, Verzameld werk. Dl.1 Amsterdam 1985, p. 184). In *Mijn zuster de negerin*

is er dus sprake van vermenging tussen blank en zwart, vooral van vermenging 'van binnen'. 'Van buiten' zijn de personages zeker geen 'café au lait', maar duidelijk aan elkaar tegengesteld als blank en zwart zoals ook in *Mijn broer de neger*. Deze tegenstelling gaat gepaard met een hiërarchische machtsverhouding waarbij blank boven zwart staat. In *Mijn broer de neger* zien we dus dat het omgekeerde het geval is: een blanke vrouw probeert een zwarte man, een neger, te strikken voor een relatie. Als beide boeken worden vergeleken, komen er veel tegenstellingen aan het licht. In beide boeken is er sprake van tegenstellingen (blank-zwart, kolonisator-gekoloniseerde, rijk-arm)

Een ander boek uit de Antilliaanse literatuur, *Tirami sù*, van de Curaçaose schrijver Ronny Lobo, heeft ook enkele raakvlakken met *Mijn broer de neger*. Beide boeken hebben als thema de zoektocht (queeste) naar je roots, je identiteit. In het kort gezegd, het boek gaat over een spannende zoektocht van twee tieners naar hun afkomst. Deze laatste zin uit pagina 14 van *Tirami sù* geeft de hoofdgedachte van het verhaal weer: uit verschillende relaties zijn twee kinderen voortgekomen, Elroy en Silvana. Elroy gaat door voor de zoon van Karin en Roy, en Silvana is geadopteerd. Zij raken smoorverliefd als ze op dezelfde Curaçaose school terechtkomen. Rond hun puberteit ontstaat bij beide kinderen een drang om op zoek te gaan naar hun identiteit. De ontkenning van het verhaal wordt ondersteund dankzij internet: met dit medium komen de jonge tieners tot de ontdekking dat zij half broer en -zus van elkaar zijn. *Tirami sù* is geen tegenhanger van *Mijn zuster de negerin* zoals *Mijn broer de neger*. Het is een moderne versie van Cola Debrot's boek *Mijn zuster de negerin* dus geen tegenhanger zoals *Mijn broer de neger*. De toepassing van internet, het gebruik van mobiele telefoons, sms'jes en laptops maken het verhaal heel modern voor de jonge lezers. Wat deze boeken gemeen hebben, is dat deze een serieus onderwerp aankaarten namelijk interraciale verhoudingen in een postkoloniale samenleving.

[Jerry Dewnarain]

Maria Aker: *Mijn broer de neger*. Roman. Uitgeverij Conserve, Schoorl, 2014. ISBN 978 90 5429 374 3.

'Iris stapt uit. 'Kun je niet uitkijken, godverdomme!' Ze loopt om haar gloednieuwe Opel Corsa heen. Oscar is ook uitgestapt en betast de deuk in de punt van de motorkap waarmee hij de Corsa heeft geraakt. De koplamp is aan gruzelementen gedrukt. 'Koño,' mompelt hij. 'In welk land heb jij je rijbewijs gehaald!' zegt Iris hatelijk. 'Ik ben geen buitenlander,' antwoordt Oscar koel. Er zit een fikse deuk in het passagiersportier. Strepen oranjebruine lak kleven aan het blik van de turkooizen autodeur. 'Dat wordt garagewerk,' concludeert Iris, 'en dat wordt betalen ook!' 'Rustig, rustig,' antwoordt Oscar, 'ik ben volledig verzekerd. Niet ik betaal, maar de verzekering. Geen probleem. Ik pak het schadeformulier. Rustig.' 'Rustig?' snauwt Iris, 'jij had rustig moeten doen!' Oscar vouwt het formulier open op het dak van de auto, draait Iris zijn rug toe en begint te schrijven. Iris staat met gebalde vuisten achter hem. Tranen lopen in haar ogen. 'Voertuig B. Verzekeringnemer,' leest Oscar hardop. 'Wat is uw naam? Familienaam.' Iris slikt. 'Van Galen,' piept ze. Ze verbergt haar trilvende wangen achter een hand.'

Fragment uit *Mijn broer de neger*